

SKUP 2000 – 37

Prosjekt: Nederst i bunken

Medarbeider: Lars O. Toverud og Ståle Hansen

Publikasjon: NRK Brennpunkt

Publisert: September 2000

Medium: Fjernsyn

Tema: Politi/påtalemyndigheter

: METODERAPPORT
: SKUP 2001

”Nederst i bunken”

Av Lars O. Toverud og Ståle Hansen

Halvtimes fjernsynsdokumentar i BRENNPUNKT (NRK 1) sendt 05.09.2000 kl 2200.

Redaksjon: NRK Brennpunkt
FFAD
0340 Oslo

tlf 23 04 90 00

Kontaktpersoner: Lars O. Toverud
NRK Brennpunkt
FFAD
0340 Oslo

tlf 900 33 644

Ståle Hansen
NRK Brennpunkt
FFAD
0340 Oslo

tlf 905 92 321

METODERAPPORT

A) Når og hvordan kom arbeidet i gang, hva var ideen som startet det hele?

Mot slutten av desember 1999 fikk redaksjonen et brev fra Kai Tømmerås hvor han fortalte om drapet på svigerinnen sin tre år tidligere. Ifølge Tømmerås skulle politiet nærmest ha neglisjert saken på grunn av interne stridigheter og kompetansekamp. Samtidig var familien til Tømmerås livredd for at drapsmannen skulle komme tilbake for å hente datteren som nå bodde i forsterhjem hos dem.

Vi var i utgangspunktet en smule skeptiske til de beskyldningene han rettet mot politiets rolle i saken og satt vel med en følelse av at historien han fortalte på mange måter var for utrolig til å være sann. Denne typen kritikk mot politiet er vanlig i mange av tipsene vi får. Som regel viser virkeligheten seg å være adskillig mer nyansert.

Det er en god regel å sjekke alle slike saker uansett hvilken utgangsholdning man har. Og da vi møtte Kai Tømmerås i begynnelsen av januar skulle det vise seg å bli starten på en arbeidsprosess og en sak som vi sent vil glemme.

Den 30 år gamle Hurumjenta Heidi Sørлие ble drept med over førti knivstikk ved inngangen til leiligheten sin på Slemmestad den 17. desember 1996. Det eneste vitnet til det grusomme drapet var den tre år gamle datteren hennes Victoria. Mannen hennes, kosovo-albaneren Arsim Istrefi, ringte selv til politiet og tilstod drapet før han rømte fra åstedet.

Kai og Wenche Tømmerås hadde siden drapet vært fosterforeldre for Victoria, og de fryktet derfor at den siktede drapsmannen ville komme tilbake for å forsøke å kidnappe datteren sin.

B) Hva var den sentrale problemstillingen ved starten av prosjektet?

Vårt utgangspunkt var enkelt siden påstandene var så sterke: Stemmer det Kai Tømmerås forteller? Og i så fall – Hvordan er det mulig at en så grotesk drapssak med kjent gjerningsmann – og med så alvorlige langsiktige følger – kan bli behandlet på denne måten?

I den grad vi kunne verifisere historien til Kai Tømmerås ble de konkrete journalistiske målene omtrent som følger:

Å dokumentere hvor lite politiet i Drammen hadde satsset av ressurser på å oppklare drapssaken - med det resultat at tilnærmet alt arbeidet i saken i stedet ble utført av en av de pårørende.

Å dokumentere hvordan Kai Tømmerås hadde blitt behandlet av politiet og hvordan ledelsen ved Drammen Politistasjon aktivt hadde motarbeidet egne tjenestemenn som forsøkte å gjøre en innsats i saken.

Å vise at politiet aldri hadde et tilfredsstillende sikkerhetsopplegg rundt datteren til Istrefi.

Å vise hvor såre enkelt det ville ha vært for politiet å pågripe Arsim Istrefi ved at vi selv lokaliserte og fotograferte ham.

C) Ble problemstillingen endret underveis? I så fall, hvorfor og hvordan?

Problemstillingen/premisset for programmet ble for så vidt aldri endret underveis, men vi hadde tegnet ut forskjellige muligheter for hva som ville kunne komme til å skje med hensyn til Arsim Istrefi i løpet av vår lange produksjonsperiode. (En Brennpunkt-dokumentar har vanligvis en produksjonsperiode på 3-4 måneder. I dette tilfellet tok det enda lengre tid).

D) Kort beskrivelse av organiseringen av arbeidet, metodebruk, kildebruk, problemer underveis mv.

Vårt første møte med Kai Tømmerås fant sted i begynnelsen av januar 2000. Programmet ble sendt 5. september samme år. Det tok altså over et halvt år å få dette programmet på beina.

Grovt sett kan man dele inn produksjonen i tre deler:

1: Research/produksjonsplanlegging

I løpet av januar, februar, mars og april konsentrerte vi researchen rundt to hovedpunkter: Det første punktet var å dokumentere politiets manglende innsats. Det andre punktet var å lokalisere og fotografere Arsim Istrefi.

Drammen Politistasjon er det politikammeret i Norge med lavest oppklaringsprosent. Kun 1 av 10 saker blir oppklart. Politistasjonen er preget av store interne stridigheter og det var derfor relativt enkelt å få informasjon fra flere sentrale tjenestemenn. Likevel brukte vi mye tid og krefter på å få ut håndfast dokumentasjon i saken, særlig dokumentene som beskrev prosessen mot tjenestemannen som hadde blitt "for ivrig" i tjenesten. Flere av kildene var i utgangspunktet skeptiske til media generelt, samtidig som de fryktet for sin egen situasjon i en etat som setter lojalitet svært høyt. Vi måtte derfor gjennom mange hemmelige møter på forskjellige plasser i Oslo og Buskerud for å skape tillit hos disse kildene.

Vi så på denne delen av arbeidet som helt nødvendig å gjennomføre før vi kunne ta stilling til om vi ville anbefale at det skulle produseres en dokumentar. Og det var åpenbart at vi bare kunne få en ekte verifikasjon fra kilder i

politi/påtale/justismiljøet, ettersom dette var de eneste som satt på dokumentasjonen. Problemet var – som det alltid er – utilgjengeligheten av politidokumenter i det norske systemet. I praksis er journalister avhengige av å få "utro tjenere" i dette miljøet til å komme med opplysninger dersom man skal kunne avdekke kritikkverdige forhold. I dette tilfellet lot det seg gjøre, og vi fikk relativt raskt bekreftelsen av de mest sentrale påstandene. Det viste seg nemlig at politiet over mer enn tre år hadde brukt mindre enn 200.000 kroner på etterforskningen i saken. I drapssaks-sammenheng er dette et latterlig lavt tall. (Til sammenligning brukte NRK Brennpunkt mer enn fire ganger denne summen på å lage dette programmet).

Det viste seg at ledelsen ved Drammen politistasjon hadde innført overtidsnekt for personellet som arbeidet med saken. Selv reiser til Oslo for å lete opp kilder i det kosovoalbanske miljøet nektet ledelsen å godta. Å foreta utenlandsreiser for å spore opp Arsim Istrefi var i det perspektivet fullstendig utelukket.

Vi fikk etterhvert såpass gode kilder at vi kunne avdekke flere oppsiktsvekkende opplysninger rundt det lille som faktisk var gjort av politiarbeid i saken. Blant annet viste det seg at politiet ikke hadde sikret seg fingeravtrykk eller DNA-profil av Arsim Istrefi – til tross for at leiligheten hans formelig bugnet av slikt materiale. Dette gjorde at Interpol-etterlysningen ble betydelig svekket. Drammens-politiet hadde ikke foretatt de mest elementære forsøk på å spore opp Istrefi – blant annet hadde de aldri bedt FN-politiet i Kosovo lete etter ham.

Kai Tømmerås satt også på store mengder dokumentasjon. Han hadde iløpet av årene etter drapet skrevet en grundig dagbok, spart på all korrespondanse og tatt opp mange av samtalene han hadde hatt med politi og påtalemyndighet på bånd. Mye av vårt arbeide bestod i å dobbeltsjekke den informasjonen han ga oss fra dette materialet.

Når det gjaldt å lokalisere og fotografere Arsim Istrefi tok vi utgangspunkt i det arbeidet som Kai Tømmerås allerede hadde gjort i samarbeid med UCK året før vi kom inn i bildet. Av hensyn til våre kilder kan vi ikke gå i detaljer om hvordan dette arbeidet foregikk. Men gjennom stadige etterretningsrapporter ble det etter hvert klart at han befant seg i hjembyen sin i Kosovo – kanskje det første stedet politiet burde sjekket. Men det hadde de altså ikke gjort.

Pussig nok fant vi samtidig ut at norske politifolk drev med opplæring av kosovoalbanske politifolk bare et par hundre meter fra huset der Arsim bodde. I tillegg lå landsbyen i et område hvor det fantes nesten 1000 norske soldater.

Gjennom flere uker kunne vi nokså nøyaktig følge hans bevegelser i Kosovo mens vi la planer for hvordan vi skulle klare å få fotografert ham.

I løpet av denne perioden ble det også brukt mye tid på å forberede opptak i Norge, både journalistisk og teknisk.

2: opptak

Opptakene ble delt inn i en to deler. Den første delen ble utført av oss og vårt lokale team her i Norge i mai og juni. Siden det var langt frem til sending var det viktig å holde arbeidet hemmelig; dels av hensyn til konkurrenter, men også av hensyn til Istrefi som har nær familie bosatt i Norge.

Det største problemet var å få Politiet til å uttale seg om saken. Gang på gang forsøkte vi å få de til å kommentere saken på kamera. Men samtlige i ledelsen trenerte våre henvendelser. Dette fant vi svært oppsiktsvekkende og fullstendig uakseptabelt. I en såpass alvorlig sak skal politiet ha informasjonsplikt. Hva som var årsaken til tausheten var det liten tvil om. I en telefonsamtale sa politimester Andreas Haugen følgende til oss: "Det er forskjell på å bevege seg ut på isen hvis man ikke vet noe om tykkelsen, enn når man vet at den er tynn..."

Merkelig nok ville ikke Politimesteren engang svare oss på om han ville stille opp til et intervju eller ikke. Hverken telefoner, brev eller faks ble besvart. Til slutt reise vi til Drammen Politistasjon og satte oss utenfor kontoret hans i håp om å treffe på ham. Etter to timer og mange mellommenn (han nektet å komme ut av kontoret) kom Kriminalsjefen ut og meddelte at verken Politimesteren eller noen andre i Politidistriktet ønsket å medvirke i programmet.

Heldigvis hadde vi rutinemessig tatt opp alle samtaler med Politiet på bånd. Det hadde også Kai Tømmerås gjort i løpet de siste årene. Etter en grundig redaksjonell vurdering i samråd med NRKs juridiske avdeling ble det besluttet å bruke disse opptakene i programmet. Det er et viktig prinsipp for oss at det ikke må bli slik at vanskelige saker "forsviner" hvis hovedpersonene nekter å stille opp. Politiet ble informert om vår beslutning før sending.

Utover dette forløp denne delen av opptakene uten problemer.

Den andre opptaksdelen ble gjennomført i Kosovo. Arsim Istrefi er en farlig person som har vært involvert i flere stygge volds- og knivstikkingssaker i tillegg til drapet på Hurum. Vi var derfor nødt til å sørge for at forsøkene på å filme ham skjedde under så liten risiko som mulig.

Selv om vi hadde lokalisert Istrefi viste det seg at det ikke skulle bli så lett å få festet ham på tape. Derfor måtte teamet reise ned til Kosovo to ganger før vi fikk opptakene i boks. Teamet hadde to oppgaver: For det første ønsket vi oss både etablerings-bilder av landsbyen til Istrefi (huset hans, kafeen han pleier å vanke på) samt opptak av norske soldater og politifolk i området. Disse opptakene ble gjort til dels åpent med et vanlig DV-kamera.

Så ville vi også ha opptak av Istrefi i landsbyen sin. Til dette formålet sydde NRKs systue inn et mikrokamera i en ryggsekk. Objektivet (som bokstavelig talt er på størrelse med et knappenålshode) ble plassert i høyre bærerem. Kabelen fra objektivet gikk gjennom bæreremmen og inn i sekken hvor det var koblet opp mot et DV-kamera. Det skjulte kameraet ble testet under forskjellige forhold i Oslo før avreise.

Dessverre er slikt utstyr svært følsomt og utsatt for tekniske begrensninger. I tillegg ble kameraoperatøren nervøs da han plutselig sto ovenfor den siktede drapsmannen. Teamet hadde da brukt flere dager på å spane rundt steder i landsbyen hvor vi trodde at det var muligheter for at han ville dukke opp. Da drapsmannen plutselig kom gående forbi var det ikke lett å få alt til å klaffe. Resultatet, som var vinglete og kun varte i tre sekunder, tvang oss til å "fryse" bildene av Istrefi da vi skulle bruke de i programmet. Likevel fikk vi det vi trengte for å kunne dokumentere at den siktede drapsmannen ruslet fritt omkring blant nesten ett tusen norske soldater og politifolk.

Da opptakene var klare fikk vi flere personer som kjente Istrefi godt til å identifisere ham. Det var ingen tvil om at vi hadde rett mann.

3: etterarbeid

Programmet ble redigert og ferdigstillt iløpet av juli og august, og ble så liggende i påvente av Brennpunkts første sending i høstsesongen den 5. september.

Rett før sending oppsto det et uventet problem. Vi fikk informasjon om at TV2 plutselig hadde sendt et team til hjembyen til Arsim Istrefi i påvente om at han skulle pågripes av FN-politiet der nede. Dessverre ble det fort klart at det måtte være noen av våre egne som hadde lekket informasjon til konkurrenten. I løpet av kort tid fant vi ut at det var en freelancer som var innleid for å utføre et deloppdrag i produksjonen som hadde kontaktet TV2 - i håp om å tjene mer penger på saken som vi hadde hyret ham inn på i fortrolighet.

Istrefi ble ikke pågrepet den dagen, men TV2-nyhetene 1830 kjørte en liten sak på at han var blitt lokalisert i landsbyen sin – kun timer før vår sending som vi hadde jobbet med i over et halvt år. En svært irriterende episode – men alt i alt fungerte nok TV2-innslaget som en effektiv "trailer" for vårt program. Det viste seertallene senere.

E) Hvor mye arbeidstid og eventuell fritid er brukt på prosjektet?

Det er vanskelig å angi et eksakt antall timer på innsatsen som er lagt i dette programmet. Men hele arbeidsprosessen varte i ca et halvt år for vår del. I løpet av denne tiden var også en rekke andre personer knyttet til prosjektet over kortere perioder i tekniske eller administrative funksjoner. I tillegg involverte vi tidlig en av NRKs advokater for å bistå juridisk i forhold til at det ble benyttet enkelte uortodoks metoder (skjult kamera og båndopptak). Redaksjonsledelsen i Brennpunkt bestemte seg tidlig for å legge betydelige ressurser i prosjektet og det var derfor enklere å takle de praktiske problemene som oppsto underveis.

Det paradoksale er selvfølgelig at vi har brukt langt større ressurser på denne saken enn Drammen Politistasjon til dags dato har gjort.

F) Spesielle erfaringer du vil nevne?

I denne saken var det ingen tvil om at vi fikk arbeide med en ekte hverdagshelt. Kai Tømmerås pågangsmot og innsats stod i grell kontrast til politiets merkelige innstilling til saken. Gjennom flere år ble han systematisk motarbeidet mens han forsøkte å holde liv i en sak som ledelsen i politidistriktet helst hadde sett at alle glemte. Samtidig levde hans familie i konstant frykt for at Arsim Istrefi skulle forsøke å kidnappe datteren sin.

Etter programmet anmeldte Kai Tømmerås tidligere Politimester Knut Mikkelsen til SEFO for grov uforstand i tjenesten. Like etter ble Mikkelsen utnevnt til nestleder i Politidirektoratet.

I drapssaker er det vanlig at politiet uttaler seg til pressen. Dette er det åpenbart mange gode grunner til. Men dette skulle vise seg å være en sak hvor ingen i politiet ønsket å kommentere noe som helst offentlig. De ga åpent uttrykk for at de trodde at det ville stanse vårt program dersom de holdt tett. Dette er selvsagt uakseptabelt. For oss var det et poeng at politiet ikke skulle slippe unna med dette – og det var også den viktigste bakgrunnen for at vi valgte å bruke skjulte opptak.

I ettertid har det blitt klart at Arsim Istrefi jobber som vaskehjelp ved en av NATO-basene utenfor hjembyen sin i Kosovo. Ifølge UNMIK, som har politimyndighet i området, er det ikke noe i veien for at de pågriper ham der nede. Han kan da enten utleveres til Norge eller dømmes og fengsles i Kosovo. Det eneste UNMIK behøver fra Drammen Politistasjon er en formell henvendelse og sakspapirene. Dette har de utrolig nok ikke mottatt ennå. Derfor går Arsim Istrefi fremdeles fri. Politiet har riktignok nå fått en "rakett i baken". Bare den siste måneden har de brukt mer penger på oversetting av saksdokumenter til albansk og serbisk enn de har brukt på resten av etterforskningen samlet.

Oslo 10.01.2000

Lars O. Toverud

Ståle Hansen